

OD REHABILITACJI DO SPORTU WYCZYNOWEGO – BUDOWANIE ETOSU W SPORCIE OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

Jednym z przejawów czynnego stosunku człowieka do otaczającego go świata jest aktywność ruchowa. Ruch jest tym czynnikiem, który rozwija i kształtuje nasze narządy, co staje się szczególnie istotne, gdy wykorzystywany jest w procesie przywracania utraconych sprawności organizmu. Zdaniem Stanisława Kowalika, za usprawnianie osób niepełnosprawnych odpowiedzialny jest właśnie ruch, który w przypadku ludzi z różnego rodzaju dysfunkcjami ma zazwyczaj określone walory rehabilitacyjne¹. W tym miejscu warto przypomnieć słowa Wiktora Degi, który twierdził, że „ruch jako lek nie ma substancji, ani opakowania. Substancją tego leku jest pomysł zrodzony z nauki i doświadczenia. Jego podanie wymaga prawdziwego mistrzostwa. Przekazanie go wraz z osobowością i sercem czyni ten lek niezastąpionym”². Słowa te wskazują na wartość aktywności fizycznej pełniącej niezwykle ważną rolę w całym procesie przywracania i utrzymywania kondycji organizmu oraz zdrowia jednostki na możliwym do osiągnięcia przez nią poziomie.

Jedną z form atrakcyjnej i odpowiadającej nowoczesnym standardom rehabilitacji osób niepełnosprawnych jest sport. Dlatego przedmiotem moich dociekań w niniejszym tekście, obok kwestii związanych z uprawianiem przez osoby niepełnosprawne różnych form aktywności fizycznej (począwszy od rehabilitacji i rekreacji, a na sporcie wyczynowym skończywszy),

¹ S. Kowalik (2012), *Mechanizmy oddziaływania na osobę niepełnosprawną poprzez ich uczestnictwo w sporcie dostosowanym*. W: Tenże [red.], *Kultura fizyczna dla osób niepełnosprawnych*, Poznań: 26.

² J. Rudzik, J. Chrzanowski (2010), *Aktywność fizyczna jako forma rewalidacji osób niepełnosprawnych*. *Akcent: dzieci i młodzież*, „Medycyna, Dydaktyka, Wychowanie”, 42(2): 33-36.

uczyniłem zagadnienie etosu³, rozumianego jako ogół społecznie uznanych i przyswojonych w danej grupie społecznej norm obyczajowo-moralnych wyznaczających zachowania jej członków, a także jako charakterystyczny dla danej grupy społecznej styl życia odróżniający ją od innych grup⁴. W literaturze przedmiotu można się spotkać także z innymi definicjami pojęcia etosu. Krzysztof Olechnicki i Paweł Załęcki w *Słowniku socjologicznym* podają m.in., że jest to swoisty „duch” jakiejś kultury jednoczący jej przedstawicieli wokół podstawowych wartości, akceptowanych przez większość grupy lub też wzór typowych dla większości członków danej grupy procesów i zachowań emocjonalnych⁵.

Najważniejsze socjologiczne ujęcia etosu, to autorstwa Maxa Webera oraz Marii Ossowskiej. Dla Webera etos oznacza „szczególną mentalność, która jest skłonnością umysłu do stałego sposobu myślenia w pewien sposób typowy dla grupy, sprzężony z systemem społecznym”, a także uwarunkowanie determinujące postawę, a w dalszej konsekwencji działanie jednostki. Miał on sprzyjać przekonaniu ludzi o specyficznych zdolnościach intelektualnych, o ich społecznej odrębności i wyższości nad innymi⁶. Natomiast według Ossowskiej etos jest „stylem życia jakiejś społeczności, ogólną orientacją jakiejś kultury, przyjętą przez nią hierarchią wartości, bądź formułowaną *explicite*, bądź dającą się odczytać z ludzkich zachowań”⁷. Autorka wyraźnie podkreśla, że etos jest terminem stosowanym w odniesieniu do grup, a nie indywidualów. Co ważne, ten zhierarchizowany zespół często niepisanych wartości, tradycyjnie oceniany jest zawsze jako pozytywny, modelowy, stanowiący swego rodzaju wykładnię pożądanego zachowania się członków danej zbiorowości w jej obrębie.

Jedność poglądów i działania społecznego, będąca wyróżnikiem etosu, jest właściwością większej zbiorowości, przejawiającą się w zachowaniach

³ Wyraz ten pochodzi z greki, w której, zależnie od pisowni, oznacza albo obyczaj, zwyczaj lub przyzwyczajenie nabyte poprzez ćwiczenie (ἔθος), albo usposobienie, charakter, sposób zachowywania się lub bycia (ἦθος). Refleksja nauk społecznych ujmuje etos z dwóch przeciwstawnych perspektyw: statycznej arystotelesowskiej, w której etos jest wyrazem trwałego, zakorzenionego i przekazywanego podczas międzypokoleniowej transmisji kultury sposobu życia, i dynamicznej weberowskiej, gdzie etos może być przyczyną zmiany społecznej (czego sam Max Weber dowodzi w rozprawie *Etyka protestancka a duch kapitalizmu*).

⁴ K. Olechnicki, P. Załęcki (2002), *Słownik socjologiczny*, Toruń: 57. Tamże: 57.

⁶ Poglądy M. Webera w ujęciu R. Bendiksa. Zob. W.L. Sokołowski (1979), *Ethos – próba analizy pojęcia*, „Kultura i Społeczeństwo”, 1-2: 322-323. M. Ossowska (2000), *Ethos rycerski i jego odmiany*, Warszawa: 7-8.

jednostkowych. Etos jest zatem terminem bardzo pojemnym. Zawiera w sobie „wartości, obyczaje, normy, wzory postępowania składające się na styl życia i charakter danej grupy ludzi, określając jej odrębność”⁸. Stanowi to łącznie treść idealnego wzorca.

Prawidłowo postrzegany „etos stanowi pozytywny wzorzec postępowania”⁹. Jest to „stały sposób postępowania, właściwy człowiekowi”, zgodny z zasadami etycznymi i wymogami własnego sumienia¹⁰. Chodzi w nim głównie o poprawność moralnego zachowania się w świetle istniejących reguł. Dojrzały człowiek stara się żyć w granicach obowiązujących norm. Owszem, „etos określa się według postaw typowych dla danej grupy ludzi”¹¹. Oznacza on zachowanie podstawowego minimum życia moralnego, ale istnieje także etos wysoki, nieposzlakowany, sięgający najwyższego ideału, wymagający dużego samozaparcia, a nawet heroizmu. A zatem należy powiedzieć, że etos w swojej istocie stanowi „faktyczne uznanie i praktykowanie powinności moralnej” zgodnej z sumieniem i obiektywnymi normami etycznymi¹².

Z tego względu, odwołując się do pojęcia etosu, staram się pokazać, jaki wpływ na osobę niepełnosprawną ma jej aktywność fizyczna, przede wszystkim zaś to, jak wokół aktywności sportowej osób z niepełnosprawnością wytwarza się swoista dla nich sfera dotycząca norm, wartości oraz społecznych wzorców.

Od wartości prozdrowotnych do profesjonalizacji i zawodowstwa

Budowanie etosu człowieka aktywnego, dbającego o swoją kondycję fizyczną i stale dążącego do jej podnoszenia (na miarę swoich możliwości) wśród przedstawicieli osób niepełnosprawnych odbywa się na różnych „poziomach zaawansowania” oznaczających dany rodzaj, czy raczej aspekt owej aktywności, poczynszy od rehabilitacji, poprzez rozrywkę i rekreację, a na zawodowstwie skończywszy. Pomimo istniejących różnic pomiędzy wspomnianymi rodzajami owej aktywności, powszechnie uważa się, że każdy jej rodzaj posiada aspekt wzmacniający ciało i poprawiający ogólną kondycję fizyczną, a także charakteryzujący się swoistym zestawem norm oraz wartości obowiązujących i realizowanych przez przedstawicieli danej grupy osób.

⁸ *Słownik wyrazów obcych* (2002), Warszawa: 312.

⁹ A. Podsiad (2000), *Słownik terminów i pojęć filozoficznych*, Warszawa: 242.

¹⁰ H. Juros (1998), *Etos*. W: A. Zuberbier [red.], *Słownik teologiczny*, Katowice: 154.

¹¹ Tamże: 155.

¹² Tamże: 155.

Jednocześnie widoczne są tutaj pewne różnice, które każą na ową aktywność spojrzeć z szerszej perspektywy. To, co bowiem będzie kluczowe dla skategoryzowania i wydzielenia form aktywności fizycznej osób niepełnosprawnych, to cel prymarny oraz motywacja stojąca za taką czy inną formą owej aktywności. O ile rehabilitacja skupia się na osiągnięciu optymalnego poziomu sprawności, w rekreacji mamy dodatkowo do czynienia z kontekstem zabawowo-towarzyskim, o tyle w sporcie wyczynowym pojawia się rywalizacja oraz walka o osiągnięcie jak najlepszego wyniku. W tym przypadku na plan pierwszy wysuwa się dążenie do przekraczania barier nie tylko własnego ciała, ale też przesuwanie granic, jakie mogą osiągać osoby z określonymi dysfunkcjami fizycznymi w ogóle.

Zdaniem Witolda Rekowskiego i Sławomira Wilka, sport niepełnosprawnych jest po prostu sportem uprawianym przez określoną grupę ludzi, w którym można obserwować te same tendencje, co w sporcie ludzi zdrowych¹³. Mimo to, Tomasz Tasiemski i Magdalena Koper wskazują, iż nadal problematyczne pozostaje właściwe umiejscowienie sportu w procesie rehabilitacji, a nade wszystko wyraźne rozgraniczenie pomiędzy sportem wyczynowym osób niepełnosprawnych, sportem rekreacyjnym a tym, który służy celom rehabilitacyjnym¹⁴. Z tego względu niezwykle trudno jest wyznaczyć granice pomiędzy poszczególnymi rodzajami aktywności fizycznej osób niepełnosprawnych, bądź wskazać na taki zbiór cech, który, w sposób jednoznaczny określałby, co odróżnia sport od rehabilitacji. Przyjąć należy raczej, że sport w każdej swej formule będzie posiadał pewien komponent rehabilitacji osób niepełnosprawnych. Bliższe poznanie owych rodzajów aktywności fizycznej pozwala na wyodrębnienie pewnych zasadniczych pól i kontekstów działania osób niepełnosprawnych oraz zrekonstruowanie najważniejszych norm oraz wartości składających się na wzorzec owej aktywności. W związku z tym w dalszej części artykułu postaram się w zwięzły sposób przedstawić ogólną charakterystykę danego rodzaju aktywności fizycznej z podziałem na sport rekreacyjny i wyczynowy oraz naszkicować profil normatywny każdego z nich, będący w istocie podstawą dla wykrystalizowania etosu.

¹³ W. Rekowski, S. Wilk (1997), *Rehabilitacja ruchowa*. W: Z. Krawczyk [red.], *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Kultura fizyczna, sport*, Warszawa: 112.

¹⁴ M. Koper, T. Tasiemski (2013), *Miejsce sportu w procesie rehabilitacji osób niepełnosprawnych fizycznie*, „Niepełnosprawność. Zagadnienia – Problemy – Rozwiązania”, 3(8): 112.

Sport rekreacyjny jako forma rehabilitacji

Sport dla osób niepełnosprawnych wyrósł z potrzeby rehabilitacji. Włączanie aktywności fizycznej i sportu do usług rehabilitacyjnych można uznać za sukces Sir Ludwiga Guttmanna, specjalisty w zakresie rehabilitacji medycznej¹⁵. Faktycznym impulsem do szerszego zastosowania form sportowych w procesie rehabilitacji chorych była I wojna światowa, podczas której prowadzono różnego rodzaju zajęcia sportowe dla rannych żołnierzy, z myślą o ich szybszym powrocie na front¹⁶. II wojna światowa jeszcze bardziej utwierdziła lekarzy w przekonaniu, że nadspodziewanie dobre efekty daje usprawnienie rannych żołnierzy właśnie poprzez sport. Po jej zakończeniu nastąpił dynamiczny rozwój ruchu sportowego osób niepełnosprawnych, co wynikało z rekordowej w dziejach liczby inwalidów pozbawionych kończyn i sparaliżowanych. Wymuszony w ten sposób postęp masowej rehabilitacji zwrócił uwagę lekarzy na rolę sportu w procesie usprawniania osób dotkniętych kalectwem, a także integrowanie ich z pełnosprawną częścią społeczeństwa¹⁷.

Generalnie, istotą sportu w jego rekreacyjnym wydaniu jest dążenie do rozwijania sprawności fizycznej oraz kształtowania higienicznego trybu życia, a także wychowanie i kształcenie w powiązaniu ze sztuką, rozrywką i zabawą. Poza tym sport dostarcza wiedzy o człowieku jako zintegrowanej jednostki psychofizycznej, stwarzając sytuacje dogodne do sprawdzania możliwości ciała ludzkiego. Sport oddziałuje na człowieka poprzez wartości, które ze sobą niesie¹⁸. W tym kontekście warto przywołać słowa Zofii Żukowskiej, według której, człowiek niepełnosprawny może nie tylko żyć normalnie, ale też czerpać z życia radość. Jak dalej pisze przywołana autorka, jedną z takich dróg jest sport, który można postrzegać, jako szansę zarówno dla indywidualnego rozwoju jednostki, jak i jej społecznej integracji¹⁹. Obecnie powszechnie uważa się, że sport rekreacyjny dla osób niepełnosprawnych stanowi jedną z ważniejszych form aktywizacji i uczestnictwa w życiu społecznym ludzi z różnego rodzaju dysfunkcjami fizycznymi, a także intelektualnymi, pełniąc

¹⁵ K. Kwapiszewski, A. Kosmol (2011), *Wprowadzenie*. W: N. Morgulec-Adamowicz, A. Kosmol [red.], *Sportowe formy aktywności osób niepełnosprawnych i starszych. Adaptatywna aktywność fizyczna (APA)*, Warszawa: 5.

¹⁶ M. Kowalczyk, R. Szaj, M. Iwaniszewska-Maniak, T. Woźny, J. Gugąła, K. Durczok, P. Kowal (2013), *Sport osób niepełnosprawnych*, Truszczyń.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ M. Koper, T. Tasiemski (2013), dz. cyt.: 125.

¹⁹ Z. Żukowska (2006), *Wartości sportu mierzone uczestnictwem młodzieży niepełnosprawnej w igrzyskach paraolimpijskich*. W: J. Nowocień [red.], *Spółeczno-edukacyjne oblicza olimpizmu. Ruch olimpijski i niepełnosprawni sportowcy*, Warszawa: 126.

tym samym istotną rolę integracyjną²⁰. Zaspokojona może być na tej drodze potrzeba samorealizacji jednostki, jak i jej społecznej akceptacji. Można zatem uznać, że podejmowanie aktywności sportowej przez osobę niepełnosprawną i jej niczym niewymuszona kontynuacja i zaangażowanie eksponuje jej podmiotowość²¹.

Sport rekreacyjno-amatorski jest zatem źródłem licznych pozytywnych doświadczeń dla osób z różnego rodzaju schorzeniami oraz dysfunkcjami ciała, które mogą dzięki tego rodzaju aktywności nie tylko spędzać przyjemnie czas, ale także wzmacniać własną kondycję fizyczną oraz utrzymywać określony poziom sprawności swojego organizmu. Jest tym bardziej istotne, jeśli poprzez uprawianie sportu osoba niepełnosprawna jest w stanie realizować skuteczną rehabilitację, której wynikiem będzie rekonwalescencja i regeneracja organizmu.

Ale na uprawiany współcześnie sport amatorski zarówno przez osoby pełno jak i niepełnosprawne można spojrzeć z perspektywy kultu ciała. Jest on bowiem sposobem celebrowania cielesności, dążenia do doskonałości zgodnie ze społeczno-kulturowymi kanonami (np. piękna), ale także stanowi metodę na odróżnienie się od innych, pokazanie siebie i swojego ciała w innej niż „codzienna” konwencji. Trzeba przy tym pamiętać, że osoby niepełnosprawne niejako z definicji nie spełniają rygorów „ciała doskonałego”, to jednak, coraz częściej przyswajają aktualne wzorce ciała pięknego, dążąc do uzyskania pożądanego wyglądu, czy sprawności.

Jednocześnie sport w dzisiejszych czasach jest wyrazem trendów społecznych oraz mody, która dyktuje określone sposoby jego postrzegania i wartościowania. Nie umniejsza to roli sportu jako niezwykle istotnej aktywności człowieka w jego dążeniu do utrzymania i poprawy jakości życia poprzez dbałość i chęć utrzymania odpowiedniego poziomu zdrowia fizycznego. W tym kontekście wokół sportu wytwarza się swoisty etos prozdrowotny, który oznacza dążenie do utrzymywania określonej kondycji, jak również poprzez osiągnięte efekty psychofizyczne, wspomaga proces samoakceptacji siebie i ułatwia akceptację jednostki przez otoczenie. Dla osób niepełnosprawnych ma to tym większe znaczenie, gdyż wspomaga proces rehabilitacji nie tylko w aspekcie fizycznym, ale także w wymiarze interpersonalnym, środowiskowym oraz społecznym.

²⁰ M. Wilski, A. Nadolska (2013), *Osobowość sportowa zawodników olimpiad specjalnych*. W: M. Wilski, J. Gabryelski [red.], *Idee olimpijskie a kierunki rozwoju sportu osób niepełnosprawnych*, Poznań: 86.

²¹ M. Koper, T. Tasiemski (2013), dz. cyt.: 125.

Sport wyczynowy jako forma rywalizacji

Jaki piszą Tomasz Tasiemski i Magdalena Koper sport wyczynowy charakteryzuje się daleko idącą specjalizacją, ponieważ dominującym czynnikiem jest dążenie do uzyskania możliwie maksymalnego wyniku sportowego na prestiżowych zawodach sportowych, zarejestrowanych w kalendarzu sportowym danego związku sportowego²². „Sport wyczynowy przybiera postać widowiska, którego uczestnikami są w zasadzie jednostki o nieprzeciętnych zdolnościach ruchowych i możliwościach psychofizycznych, poddające się intensywnemu treningowi oraz surowym rygorom życia osobistego”²³. Definiując sport wyczynowy, podkreśla się, że wszystkie osoby z nim związane „(...) muszą działać w ramach formalnie istniejących organizacji, opartych o normy publiczno-prawne i społeczno-organizacyjne i tworząc pewien system instytucjonalny”²⁴. W sporcie wyczynowym obowiązują określone przepisy, które mają zapewnić stronom współzawodniczącym jednakowe warunki wyjściowe dla rywalizacji sportowej, odnoszące się do: płci, ciężaru ciała, przedziału wieku, liczby współzawodniczących osób, stanu zdrowia, stroju i ekwipunku, przestrzennej pozycji wyjściowej, ilości i charakteru możliwych działań. Celem przepisów regulujących to zrównanie warunków wyjściowych jest: a) wyeliminowanie nierównych okoliczności zewnętrznych środowiska fizycznego otaczającego zawodnika, w tym pewnych elementów sprzętu, którym się posługuje, b) eliminowanie tych czynników wrodzonych, które mogłyby determinować uprzywilejowaną pozycję jednostki pod względem szans na sukces w danej dziedzinie sportu, c) pełna dostępność uczestnictwa we współzawodnictwie sportowym dla ludzi wszystkich ras, narodów, klas, zawodów, kręgów kulturowych. Uważa się, że właściwości sportu wyczynowego pozwalają uznać go za przykład sytuacji pobudzającej człowieka do wszechstronnej aktywności, stwarzając mu tym samym szczególną okazję do osiągnięcia powodzenia w dążeniu do samorealizacji. Powyższa charakterystyka sportu wyczynowego w znacznym zakresie definiuje też sport wyczynowy osób niepełnosprawnych fizycznie, chociaż nie można zaprzeczyć, że pod pewnymi względami te dwa ruchy sportowe są odmienne²⁵.

W przypadku osób niepełnosprawnych fizycznie, których organizmy nie funkcjonują w perfekcyjny sposób, na uwagę zasługuje przede wszystkim ich ciężka praca, która z wyjątkiem nielicznych przypadków nigdy nie pozwoli im

²² Tamże: 117.

²³ T. Ulatowski (1981), *Teoria i metodyka sportu*, Warszawa: 10.

²⁴ Tamże: 19.

²⁵ M. Koper, T. Tasiemski (2013), dz. cyt.: 117-118.

na osiągnięcie tak dobrych wyników, jak w przypadku osób w pełni (ponadprzeciętnie) sprawnych, co oczywiście nie deprecjonuje wysiłku podejmowanego przez osoby niepełnosprawne. Warto podkreślić, że chociaż osoby niepełnosprawne fizycznie wykorzystują te same walory sportu, to „walczą” z nieco innymi przeciwnikami. W czasie swojej kariery sportowej przede wszystkim wielokrotnie przewyciężają same siebie, udowadniając, że niepełnosprawność nigdy nie jest w stanie zmusić ich do rezygnacji z aktywności i samorozwoju. Co więcej, sport jest doskonałą okazją do odkrycia możliwości własnego rozwoju w sferze, która wydawała się w ich przypadku wyjątkowo trudna, czyli w doskonaleniu swojej sprawności ruchowej. Poza tym rywalizacja sportowa stwarza im szansę porównania własnych osiągnięć sportowych z osiągnięciami innych osób, znajdujących się w podobnej sytuacji życiowej²⁶.

Normatywna specyfika sportu osób niepełnosprawnych polega też na tym, że przy ustalaniu obowiązujących reguł i przepisów sportowych uwzględniane są możliwości funkcjonalne osób o różnym rodzaju i stopniu dysfunkcji (przykładowo, inne u osób niewidomych, a inne u osób z różnymi schorzeniami narządu ruchu). Istnieją też takie dyscypliny, które są tworzone specjalnie dla pewnych kategorii osób niepełnosprawnych (np. rugby na wózkach dla osób z tetraplegią czy goalball dla osób niewidomych). Charakterystycznym elementem, dodatkowo regulującym współzawodnictwo sportowe, jest rozbudowany system klasyfikacji, związany z możliwościami funkcjonalnymi reprezentowanymi przez zawodników z określonym rodzajem i zakresem niepełnej sprawności. Celem klasyfikacji jest zagwarantowanie uczciwego współzawodnictwa na wszystkich poziomach rywalizacji, co uzyskuje się poprzez zastosowanie odpowiedniego w danej dyscyplinie sportu, usystematyzowanego sposobu grupowania zawodników, zgodnie z ich możliwościami funkcjonalnymi. Poza tym przy organizowaniu procesu treningowego brane są pod uwagę specjalne potrzeby osób niepełnosprawnych.

Specyfika sportu osób niepełnosprawnych polega także na wykorzystywaniu specjalistycznego sprzętu sportowego. Rozwój nowych technologii umożliwił osobom o znacznych uszkodzeniach narządu ruchu udział w rywalizacji sportowej w dyscyplinach, które wcześniej były dla nich całkowicie niedostępne. Przykładowo, zastosowanie konstrukcji mono-ski, umożliwiającej uprawianie narciarstwa w pozycji siedzącej, pozwoliło w konkurencjach alpejskich wystartować narciarzom z poważnymi dysfunkcjami w obrębie kończyn dolnych, a rozwój rowerów napędzanych ręcznie (ang. *hand-bike*) wystartować w kolarstwie i niektórych konkurencjach lekkoatletycznych. Cały czas udoskonalany sprzęt (bardziej wytrzymały, lżejszy itd.) przyczynia

²⁶ Tamże: 118.

się do osiągnięcia coraz wyższego poziomu sportowego, a także zwiększa bezpieczeństwo zawodników.

Generalnie więc, rozwój sportu paraolimpijskiego, zmieniając się w kierunku profesjonalnie zorganizowanej formy wyczynowej, sprawił, że zawodnicy niepełnosprawni coraz częściej uzyskują wyniki zbliżone do dokonań zawodników pełnosprawnych. Rośnie więc konkurencja i coraz trudniej jest zdobyć medal paraolimpijski, a sam proces profesjonalizacji sprawił, że obecni sportowcy zyskują coraz częściej status gwiazd oraz celebrytów. Przykładem może być tutaj Oscar Pistorius, a wśród polskich sportowców Natalia Partyka.

Połączenie powyżej opisanych cech charakteryzujących współczesny sport wyczynowy dla osób z niepełnosprawnością, a więc: nieustannie rosnącej profesjonalizacji, siły fizycznej, odwagi, ale też dążenia do sławy czy publicznej rozpoznawalności, sprawiło, iż można obecnie mówić o powstaniu fenomenu etosu sportowca. Jest to zjawisko, które daje się przyrównać do etosu rycerskiego, gdzie najwyżej cenionymi wartościami były: odwaga, siła fizyczna, etyka walki, stanowa solidarność, wierność danemu słowu, czy wdzięk oraz szlachetna postawa. Współcześni sportowcy stali się zatem ikonami kultury popularnej, uosabiając powszechnie cenione i pożądane wartości, a przez to ich społeczny wizerunek zyskał charakter celebryty. Przede wszystkim jednak, są to przedstawiciele profesji, która rozwijając się w kierunku zawodowstwa, wykształca niepowtarzalny charakter z jego centralną osią w postaci etosu sportowca.

Zakończenie

Niezależnie od rodzaju i charakteru uprawianego przez osoby niepełnosprawne sportu, uznaje się, że może on pełnić kilka istotnych zadań w życiu jednostki. Po pierwsze służy on doskonaleniu sprawności ruchowej, po drugie sprzyja poprawie stanu zdrowia i po trzecie oddziałuje na jej psychikę. Dzięki aktywności ruchowej ludzie niepełnosprawni poprawiają swoje samopoczucie, kształtują pozytywną samoocenę, stają się bardziej świadomi własnej cielesności, zwiększają odporność psychiczną, a także pragną poprawić swój wizerunek w oczach innych osób²⁷.

Zgodnie z definicją przyjętą w Europejskiej Karcie Sportu, „sport” oznacza wszelkie formy aktywności fizycznej, które poprzez uczestnictwo doraźne lub zorganizowane, stawiają sobie za cel wypracowanie lub poprawienie kondycji fizycznej i psychicznej, rozwój stosunków społecznych lub osiągnięcie wyników

²⁷ S. Kowalik (2009), *Wykorzystanie ruchu w rehabilitacji osób niepełnosprawnych: historia idei i jej praktycznych zastosowań*. W: Tenże [red.], *Kultura fizyczna osób z niepełnosprawnością*, dz. cyt.: 26.

sportowych na wszelkich poziomach. W definicji tej akcentuje się wartość rozwojową sportu, przejawiającą się we wszechstronnym wpływie aktywności sportowej nie tylko na organizm, ale na całego człowieka. Trzeba bowiem pamiętać, że uprawiając sport osoba rozwija także wartościowe cechy charakteru, takie jak: honor, godność, koleżeństwo, uczciwość. Istotą sportu, oprócz współzawodnictwa i dążenia do uzyskiwania jak najlepszych wyników, jest dążenie do rozwijania sprawności fizycznej i kształtowania higienicznego trybu życia oraz wychowanie i kształcenie w powiązaniu ze sztuką, rozrywką i zabawą. Poza tym sport dostarcza wiedzy o człowieku jako zintegrowanej jednostki psychofizycznej, stwarzając sytuacje dogodne do sprawdzania możliwości ciała ludzkiego. W ten sposób sport oddziałuje na człowieka poprzez wartości, które ze sobą niesie.

Przedstawione powyższej cechy sportu nabierają szczególnego znaczenia w sytuacji, gdy uprawiają go osoby niepełnosprawne, które poprzez sport adaptowany zaspokajają swoje specjalne potrzeby. Po pierwsze, aktywność sportową można potraktować jako atrakcyjny rodzaj usprawniania ruchowego, wykorzystujący naturalne formy ruchu. Poprzez funkcję zdrowotną (ukierunkowaną na poprawę sprawności fizycznej, wytrzymałości i odporności organizmu itd.) sport pomaga kompensować określone dysfunkcje organizmu, wynikające z danego rodzaju niepełnosprawności. Po drugie, wszechstronnie oddziałując na osobę, sport może być źródłem pozytywnych doświadczeń w różnych obszarach jej funkcjonowania. Pomaga odzyskać niezależność samoobsługową, poprawia samoocenę, kształtuje pozytywne cechy charakteru (samostanowienie, pewność siebie, wytrwałość w przewycięzaniu własnych słabości i pokonywaniu trudności, otwartość na nowe wyzwania), ułatwia nawiązywanie trwałych związków z innymi, sprzyja integracji społecznej itp. Po trzecie, sport jako intensywne doświadczenie różnych aspektów własnej cielesności, pozwala rozpoznać rzeczywiste możliwości uszkodzonego organizmu, wspomagając w ten sposób sterowanie i „zarządzanie” własnym ciałem, ułatwiając jego akceptację. Po czwarte, działalność sportowa sprzyja inicjowaniu i rozwijaniu aktywności własnej przez osoby niepełnosprawne.

Wartym uwagi jest fakt, że uprawianie sportu nie jest działaniem niezbędnym, rozstrzygającym o stanie zdrowia, w przeciwieństwie do interwencji chirurgicznych, leczenia farmakologicznego czy rehabilitacji leczniczej, którym osoba niepełnosprawna (na tym etapie – pacjent) poddaje się w początkowym okresie leczenia. Stąd też decyzja o włączeniu się osoby niepełnosprawnej w działalność sportową, mimo, iż uwarunkowana różnymi czynnikami zewnętrznymi, należy w zasadzie do niej samej. Można zatem uznać, że podejmowanie aktywności sportowej przez osobę niepełnosprawną eksponuje jej podmiotowość, a stojące za nią wartości oraz normy kształtują jej niepowtarzalny i charakterystyczny właśnie dla owej aktywności etos.